

ӘОЖ 306.08

АҢЫЗ ЕЛ АТЛАНТИДА EPIC STATE IS ATLANTIS

Қ. САЛҒАРАҰЛЫ*

Түйіндемe

Автор мақаласында бір кездерде айтарлықтай өркениетке қол жеткізіп, дәуірлеп тұрған шағында дүниежүзілік орасан апатты зілзаланьң салдарынан із-түзсіз жоғалып кеткен аңыз ел - Атлантида жайлы дерек көздеріне талдау жасайды. Тұрғындарының кімдер екенін нақты айқындап бермегенімен, олардың да түріктетес халықтардың арғы ата-бабаларымен қандай да бір қатынаста болған деген ойды ортаға салады. Бұл санада қалыптасып қалған көне қағидалардың шеңберінен шығып, жаңа ізденістерге бастайды.

Кілт сөздер: Атлантида, Антарктида, дерек, табиғи апат, аңыздық шежіре.

Summary

Author discusses about Atlantis which was developed its society to high ranks, and demolished because of earthquake. Even though he cannot say who was the inhabitant of the Atlantis, but he considers that they have some similarities with Turkic people. It destroys all the facts that were hackneyed up to now and give new motivation for researches.

Key words: Atlantis, Antarctica, facts, natural devastation, epics.

Муға қарағанда Атлантида тақырыбы оқырман қауымға біршама таныстау екені белгілі. Өйткені ол туралы талай жазылды, талай болжамдар айтылды, ғылыми зерттеулер мен көркем шығармалар дүниеге келді, фильмдер түсірілді. Бірақ, соған қарамастан, әлі күнге Атлантиданың бұл жарық дүниенің дидарында болған, болмағанының өзі нақты анықталып, оның жершарының қай нүктесінде жатқаны да белгісіз. Тек түрлі болжам бар. Содан да болар, оны біреулері Атлант мұхитының тұңғығының түбінде жатыр десе, екіншісі Жерорта теңізінің астында дейді. Сондай-ақ Қара теңіздің түбінен іздеушілер де табылады.

Жалпы Атлантида мен атланттар жөніндегі алғашқы жазба дерек х.э. дейінгі 428-348 жылдары өмір сүрген ежелгі гректің әйгілі философы Платонның «Тимей» және «Критий» деген еңбектерінде

* филология ғылымдарының кандидаты, Астана-Қазақстан.

Candidate of Philological sciences, Astana-Kazakhstan. e-mail: K.Salgara@mail.ru

(диалогтарында) кездеседі. Ал ол болса, бұл деректі өзінің бабасы Доридтың туған ағасы, гректің атақты жеті данышпанының бірі – Солоннан алғанын айтады. Егер көне заманның тағы бір атақты тарихшысы Плутархтың жазғаны шындық болса, Солонға бұл деректі Египеттің Саис қаласындағы храмның бас абызы Сонхес деген айтқан көрінеді. Оның Солонмен кездесіп, Атлантида жөнінде әңгіме қозғаған кезі шамамен х.э. дейінгі 600 жылдарға келеді. Сонда Атлантида жөніндегі әңгімені әлем жұртшылығы Солоннан кейін арада біржарым ғасырға жуық уақыт өткеннен кейін барып Платон арқылы білген болып шығады. Сондай-ақ диалогта Критийдің Атлантида туралы деректі өзінің атасынан естігені жөнінде айтатыны да бар. Зерттеуші ғалымдар оның бұл деректі естіген кезін шамамен х.э. дейінгі 460-440 жылдар аралығы деп есептейді.

Қалай болғанда да, осы мәліметтерден соң бір кездерде «Атлантида» деген континенттің (кей деректе «аралдың») болғандығы және оның тұрғындарының заманында теңдесі жоқ гүлденген өркениетке қол жеткізгендігі, кейін оның орасан зор табиғи апаттың салдарынан мұхит суының астына кетіп, із-түзсіз жоғалғаны әлемнің талай ақыл-ой алыптарының ой толғамдарының азығына айналып келеді. Солардың көпке белгілілерінің бірі - америкалық ғалым Игнатиус Донеллидің 1882 жылы жарық көрген «Атлантида: допотопный мир» атты әйгілі еңбегі. Ескі және Жаңа Әлемнің өркениетін түбегейлі талдау негізінде И. Донелли *«осылардың бәрінің ортақ қайнары – бір кездерде Атлант мұхитының ортасындағы құрылықта дәуірлеген Атлантиданың ежелгі өркениеті»* деген тұжырымға келген. Бұл ретте Донеллидің Атлантидасы осының алдындағы тарауда арнайы сөз болған Джеймс Черчвардтың әлемнің барлық көне өркениетінің негізі санайтын «Көне континент Му – адамзат баласының Түпотаны» деген тұжырымымен үйлесім табады. Кейбір ғалымдардың Му мен Атлантиданы бір континент санайтындары да содан болса керек.. Қалай болғанда да, әйтеуір Атлантида секілді ұлы өркениетті жалмаған орасан апаттың кейін Дүниежүзілік Топан Су тасқынына қатысты айтылатын Таураттағы және көптеген халықтардың мифологиясындағы аңыздарға арқау болғаны анық.

Зерттеушілердің анықтауы бойынша Атлантида кезінде Атлант мұхитының ортасындағы кәдімгідей айтулы үлкен континент болған. Біраз зерттеушілер оны «үлкен арал», «біріне бірі жалғасқан аралдар жиынтығы» деп те айтады. Қалай болғанда да, оның мұхит

суының астына кетіп, із-түзсіз жоғалғанға дейін бүкіл адамзат баласы өркениетінің орталығы болғандығын бұл тақырыпқа қалам тартқандардың ешқайсысы да теріске шығармайды. Атлантида дәуірлеп тұрған кезде оның солтүстік бөлегі Америкадан Гренландия арқылы Норвегияға дейін созылып жатқан тұтас құрылық болған. Сондай-ақ осы аса үлкен үшбұрышты арал-континенттің батыс жағалауы Исландиядан Испанияның терістік батысындағы Финистерре мүйісіне дейін ұласқан. Осы «Атлантида» деп аталатын континенттің Атлант мұхитында осыншама жер көлемін алып, құрылықтарды жалғастырып жатуы: «Американың ежелгі тұрғындары Азиядан Беринг бұғазы арқылы өткен» деген бұған дейінгі ғылымда қалыптасқан тұжырымды теріске шығарып, сонау ескі замандарда Америка мен Үлкен Жер арасында тікелей байланыстың осы Атлантида арқылы жүзеге асқанын алға тартады. Оның шынында да солай екенін Атлантидаға қатысты бұрыннан айтылып жүрген деректерді ғылымның соңғы жетістігі ашқан жаңалықты мәліметтермен байыта дамытқан кейінгі зерттеулердің бірі – «Атланттар туралы аңыз бен ақиқат» атты еңбектің авторы Бекжан Бейсенбай да жан-жақты дәлелдеп бағыпты.

Қазіргі таңда генетик ғалымдардың ДНК тәсілі арқылы Американың ежелгі тұрғындары – майяларды ежелгі түріктетес халықтардың бір тармағы екенін дәлелдеп, оны ғылыми айналымға енгізгені белгілі. Олар сонымен бірге майяларды мұнда, яғни Америка құрылығына Азиядан Беринг бұғазы арқылы өтіп келген деген археолог ғалымдардың бұған дейінгі айтылып келген тұжырымдарына құптау білдірген болатын. Бірақ христиан эрасынан кейінгі XX ғасырдың алғашқы ширегінен бастап «ертегі ел» Му мен «аңыз ел» Атлантида жайында ғылымның соңғы жетістіктерінің нәтижесіне сүйене отырып, зерттеу жүргізген кейінгі зерттеушілер археологтар қалыптастырған бұл тұжырымды теріске шығарып, оған кереғар өз пайымдауларын алға тартты. Осыдан кейін майялардың Америкаға қайдан, қалай келгені жөнінде бір-біріне кереғар үш тұжырым қатарластырыла айтыла бастаған жайы бар. Нақтылық үшін атап айтсақ, оның бірі - «Азиядан Беринг бұғазы арқылы өтті» делінетін, жоғарыда айтылған, қазіргі ғылымда қалыптасқан тұжырым. Оны Атлантида тақырыбын зертеушілер арасында өзі тапқан деректер арқылы дәлелдеген Уильям Нивен болатын. Бұл зерттеушінің тағы бір ерекшелігі – «Атлантида мен Муды бір континент» деп есептейді.

Екіншісі – «ежелгі тұрғындар Америкаға Му континентінен, яғни «Батыс Жерден келді» деген тұжырым. Бұл тұжырымның авторы – Джеймс Черчвард. Ол Уильям Нивеннің «Атлантида мен Муды бір континент» деген пікіріне түбегейлі қарсы, екеуін бір-біріне қатысы жоқ, бірі – Атлант мұхитының, екіншісі – Тынық мұхиттың суының астында жатқан екі бөлек континент дейді. Осыған орай ол майялардың арғы аталарының Оңтүстік және Орталық Америкаға Му континентінен келгеніне бек сенімді.

Үшіншісі - Үлкен Жер мен Америка арасындағы байланыс Атлантида және сонымен іргелес жатқан аралдар арқылы жүзеге асқан, Американың ежелгі тұрғындары мұнда Атлантида арқылы келген делінетін тұжырым. Мұны жақтаушылардың ең соңғысы, жоғарыда айтылған, қазақстандық жас зерттеуші Бекжан Бейсенбай.

Осылардың қай-қайсысының да өз тұжырымдарын жасағанда өздері тапқан нақты деректерге сүйенгені белгілі. Ең маңыздысы: түйіндеулері әр түрлі болғанына қарамастан, бұлардың ешқайсысы да Атлантиданы қияли аңыздың жемісі деп санамайды. Бәрі де оның болғандығына еш күмән келтірмейді. Осыларды зерделей келіп, Саис храмының бас абызы Сонхестің бір кезде Солонға айтқандарының жалаң аңыз емес, заманында болған тарихи оқиғаның шындығы екеніне ұйый бастайсың. Кезінде Платонның да осыған көңіл бөліп, арнайы жазып кетуі де тегін болмаса керек. Египеттік абыз сонда Солонға былай деген ғой:

«Записи говорят, какую город ваш обуздal некогда силу, дерзостно направлявшуюся разом на всю Европу и на Азию со стороны Атлантического моря. Тогда ведь море это было судоходно, потому что пред устьем его, которое вы по-своему называете Геракловыми Столпами, находился остров. Остров тот был больше Ливии и Азии, взятых вместе, и от него открывался плавателям доступ к прочим островам, а от тех островов - ко всему противоположащему материку, которым ограничивался тот истинный понт. Ведь с внутренней стороны устья, о котором говорим, море представляется только бухтой, чем то вроде узкого входа, а то (что с внешней стороны) можно назвать уже настоящим морем, равно как окружающую его землю, по всей справедливости - истинным и совершенным материком. На этом Атлантическом острове сложилась великая и грозная держава царей, власть которых простиралась на весь остров, на многие иные острова и на некоторые части материка. Кроме того, они и на здешней

стороне владели Ливией до Египта и Европой до Тиррении. Вся эта держава, собравшись в одно, вознамерилась и вашу страну, и нашу, и все по эту сторону устья пространство земли поработить одним ударом. Тогда-то, Солон, воинство вашего города доблестью и твердостью прославилось перед всеми людьми. Превосходя всех мужеством и хитростью военных приемов, город ваш то воевал во главе эллинов, то, когда другие отступались, противостоял по необходимости один и подвергал себя крайним опасностям. Но, наконец, одолев наступающих врагов, торжествовал победу над ними, воспрепятствовал им поработить еще не поработенных и нам всем вообще живущим по эту сторону Геракловых пределов безусловно отвоевал свободу. Впоследствии же времени, когда происходили страшные землетрясения и потопа, в один день и бедственную ночь, вся ваша воинская сила разом провалилась в землю, да и остров Атлантида исчез, погрузившись в море. Поэтому и тамошнее море оказывается теперь несудоходным и неисследованным: плаванию препятствует множество окаменелой грязи, которую оставил за собой осевший остров" (*Үзінді Платонның «Тимей» атты диалогынан алынды*).

Сонхес абыз Солонға осылай деген. Енді абыздың осы айтқандарын өзімізше пайымдап, мән-мазмұнына үңіліп көрелік.

Ең алдымен, мұнда басты назар аударатын нәрсе: Саис храмының бас абызы Солонға кезінде әлдебіреулерден естіп, білгенін емес, осы храмда сақталынған көне жазбада жазылған, нақты бар деректі айтып отырғандығы. Бұл абыз сөзінің деректік құндылығын ерекшелейді. Бұған оның өз сөзін: **«жазбалар айтады» (записи говарят)** деп куәландыруы нақты дәлел. Демек біз, бұл арада, ауызша деректің емес, жазба деректің мәліметіне жүгіну мүмкіндігіне иеміз.

Міне, осы жазба дерек бойынша Геракл бағаналары (*қазіргі Гибралтар бұғазы*) деп аталатын шығанақтың алдында үлкен арал болған. Оның көлемі Ливия мен Азияны қосқандағы аумақтан асып түсетін көрінеді. Соған сай «Атлантида» деп аталатын осы аралда бірнеше патшалық қатар өмір сүрген. Абыздың **«На этом Атлантическом острове сложилась великая и грозная держава царей, власть которых простиралась на весь остров, на многие иные острова и на некоторые части материка»** деген дерегіне қарағанда, Еуразия кеңістігіндегі ежелгі далалықтардың Ұлы Ұлыс орнатуға мүмкіндік алған кезде орасан зор аумақты үшке бөліп

басқаратыны сияқты Атлантида да бір орталыққа бағынған бірнеше патша билік жүргізген тәрізді. Шамасы, сол орталық биліктің, яғни Ұлығ Билеушінің ұйғарымымен Атлантида мен соған көршілес басқа аралдарға және Көне Құрылықтың жартысына билік жүргізіп келген бұл патшалар (*ұлығ және кішік патшалар*) енді Еуропа мен Азияны біржола түгел жаулап алуды мақсат етіп, өзара күш-қуат біріктірген сынайлы. Өйткені абыздың «ұлы да қаһарлы патшалар державасы қалыптасты» дегенінен кейін, іле Солонға оның **«бұл топтасқан күш-қуат бір соққымен сіздердің және біздің елдерімізді құлдыққа айналдырмақ болды»** деген деректі айтуы осындай ой түюге мүмкіндік береді, сонымен бірге бұл сол жойқын шабуылдың мақсатының басқа елдерді жаулап алып, халқын құлға айналдыру екенін де айғақтайды.

Осыдан кейін Саис храмының бас абызы өздеріндегі жазба деректің мәліметі негізінде Солонға атлантидалықтардың біріккен күшінің жаулап алу жоспарларын жүзеге асыра алмай, қарсыластарынан, яғни грек қалаларының біріккен күшінен жеңіліс тапқанын хабарлайды. Сонхес абыз бұл жөнінде: **«Тогда-то, Солон, воинство вашего города доблестью и твердостью прославилось перед всеми людьми. Превосходя всех мужеством и хитростью военных приемов, город ваш то воевал во главе эллинов, то, когда другие отступались, противостоял по необходимости один и подвергал себя крайним опасностям. Но, наконец, одолев наступающих врагов, торжествовал победу над ними, воспрепятствовал им поработить еще не поработенных и нам всем вообще живущим по эту сторону Геракловых пределов безусловно отвоевал свободу»**, - дейді. Осы деректен біз, ең алдымен, бұған дейін ғалымдар тарапынан айтылып келген: «атланттар өз заманында теңдесі жоқ, ерекше ғажап өркениетке жеткен жалғыз ел» деген тұжырымның жаңсақтығына көз жеткіземіз. Өйткені Еуропа мен Азия елдерін жаулап алу мақсатында жасанып келген атланттарды одақтастарымен бірге талқандап, ойларын жүзеге асыртпай тастаған, олардың қарсыластарының, яғни Еуропа мен Азиядағылардың да қара жаяу еместігін аңғару бұдан кейін ешқандай қиындық туғызбайды. Бұлардың да атланттар секілді кезінде үлкен өркениетке қол жеткізген елдер болғандығы айқын. Сол себепті олардың сол кездегі соғысты жүргізу айла-тәсілдері де, қолданған қару-жарақтары да атланттар мен оның одақтастарынан артық болмаса, кем болмаған деуге негіз бар. Бұған ежелгі грек қалаларының әуелде атланттарға қарсы күресте

бірге болған одақтастарының соғыс алаңын тастап, шегініп кетіп, өздерін жау өтінде жалғыз қалдырғанына қарамастан, жеңіске жетіп, тойтарыс беруі дәлел. Абыздың: **«город ваш то воевал во главе эллинов, то, когда другие отступались, противостоял по необходимости один и подвергал себя крайним опасностям»** деуі осыны көрсетеді. Мұның бәрі сол заманда сондай айтулы өркениетке қол жеткізген тек атланттар ғана емес, солармен бірге сондай деңгейдегі басқалардың да, яғни Еуропа мен Азия елдерінің де болғанын айғақтайды. Олардың өркениеттілігі және қай тұрғыдан алғанда да атланттықтардан кем еместігіне ежелгі грек мемлекеттерінің, жоғарыда айтылған, атлантидалықтардың біріккен қарулы күшіне тойтарыс беріп, бұдан бес ғасыр бұрын қарудың басымдығымен Америка үндістерінің ержүрек жауынгер ұландарын қырып-жойып, жаулап алған еуропалықтардың басқыншылығындай сұмдықты жүзеге асыруларына жол бермеуінің өзі-ақ нақты кепілдік береді.

Абыз сөзінің бұдан кейінгі берер келесі дерегі де біз үшін өте маңызды. Онда Сонхес атланттар жеңілісінен соң, көп ұзамай: **«... көз көрмеген жер сілкіністері мен топан су уақыты келген кезде бір ғана сұм тәуліктің ішінде сіздердің бүкіл күш-қуаттарыңыз жігі ашылған жердің құшағына енді. Сөйтіп дәл солай Атлантида да тұңғиыққа батып, жоқ болды. Осыдан кейін ол жердегі теңіз осы күнге дейін саяздығымен, шөгін қалған тұнбаның әсерінен пайда болған аралдың кесірінен кемелер жүзбейтін теңізге айналды»**, - дейді. Бұдан, қазіргі кезде айтылып жүргеніндей, сұрапыл табиғи апаттың тек Атлантида аралында ғана болмағанын, тек соларды ғана жалмап тынбағанын, оның зардабын бүкіл жершары түгел бірдей тартқанын көреміз. Егер олай болмаса, Сонхес: **«...когда происходили страшные землетрясения и потопа, в один день и бедственную ночь, вся ваша воинская сила разом провалилась в землю»**, - дегенді айтпас еді және онысын: **«Сөйтіп дәл солай Атлантида да тұңғиыққа батып, жоқ болды»** деп, нақты дерекпен тиянақтамас еді. Мұндағы абыздың: **«вся ваша воинская сила разом провалилась в землю»**, - деп отырғаны атланттарға қарсы күреске шығып, жеңіске жеткен грек қалаларының жауынгерлері және олардың да сол сұрапыл табиғи апаттың атланттар сияқты құрбандығы болғандығы екені кім-кімге де түсінікті болса керек. Бұл – сол кездің тарихи шындығын дұрыс тануға қызмет ететін өте маңызды дерек.

Осы орайда жастау кезімде оқыған үнді ғалымы Тилактың бір кезде «Бізге беймәлім орасан зор құдыретті күштің әсерінен Жер өзінің осінен (кіндігінен) ауытқып барып, қайта орынына түскен. Осы ауытқу кезінде бұрынғы солтүстік, оңтүстік полюстер қазіргі экватормен, ал бұрынғы экватор қазіргі солтүстік, оңтүстік полюстермен орын алмастырған. Қазіргі Арктика мен Антарктиданың мәңгі мұзының астында бір кезде қайнаған өмір, дамыған өркениет болған»¹ деген болжамы ойға оралады. Бірақ кезінде ғылым бұл болжамға мән бермеген еді. Енді, міне, қарап отырсаңыз, уақыт өзгеріп, ғылым дамып, техника жетіліп, соның арқасында бұрынғы беймәлім болып келген құпиялардың тылсым сыры ашыла бастаған қазіргі заманда үнді ғалымының сол болжамының негізсіз еместігі айқындала бастағандай. Кейінгі космостан зерттеудің нәтижелерімен бірге жер бетінен табылған көзбен көріп, қолмен ұстар нақты айғақтар да біраз жұмбақтың шешуін табуға көмектесіп отыр. Соның бірі - 1929 жылы табылған түрік флотының аты тарихқа белгілі адмиралы Пири Реистің 1513 жылы қолданған картасы. Картада Африканың батыс жағалауы, Оңтүстік Американың шығыс жағалауы және қазіргі мәңгілік мұз басып жатқан Антарктиданың солтүстік беті бейнеленген.

Міне, осында қазіргі мұз құрсаңған Антарктида құрылығы кәдімгі көкжелек жамылған, жап-жасыл жер етіп көрсетілген. Қазіргі ғылымға Антарктиданың өзі Пири Рейс өмір сүрген кезден кейін 300 жылдан соң танылса, түрік адмиралы пайдаланған картаны жасаушылар бұл мәліметті қайдан алған? Үлкен жұмбақ!

Ал Антарктиданы зерттеген кейінгі ғалымдар болса, осы деректің шындығына үн қосқандай, онда, яғни Антарктидада осыдан 6000 жыл бұрын «Мод корольдігі болған» дегенді айтады. *(Мұның символдық таңбалардың дұрыс оқылмауынан сәл өзгеріске түскен, жоғарыда айтылған, Джеймс Черчвардтың «Му мемлекеті» немесе соның отары болуы да бек мүмкін. Қ.С.)*

Осы мәселеге қатысты өз пікірін білдірген зерттеуші Б. Бейсенбай: «қазіргі біздің білуімізше ең алғашқы өркениет орындары, мысалы, Месопотамияда Шумер, Кіші Азияда Хаттар, Африкада Египт бұдан 5000 – 6000 жылдардың арасында пайда болған. Ал негізгі дамыған өркениеттің белгілері х.э. дейінгі 3000 жылдардың маңайында басталады. Бірақ онда да олар жер шарын шарлап, картаға

¹ Бұл түпнұсқадан нақты көшірілген дәйек сөз емес, есімде қалған мазмұн мағынасы ғана екенін ескертемін. Қ.С.

Адмирал Пири Реистің 1513 жылы қолданған картасы.

1587 жылы Герард Меркатор жасаған әлемнің картасы. Арктикадағы аралдар табиғаты басталғанға дейін.

Арктика табиғи апатқа дейін.

Арктика табиғи апаттың бастапқы кезеңінде.

түсіре алатындай деңгейге жете қоймаған секілді. Сонда шумерлер мен египттіктерден мың жыл бұрын ғаламның картасын жасаған кімдер?», - деп сұрақ қойып, оған: «Бұл қазіргі ғылым үшін шешілмеген жұмбақ» деп жауап береді (Бейсенбай Б. «Атланттар туралы аңыз бен ақиқат». Ас. 2014. 48-б.). Солай дей тұрғанмен, автордың кейінгі дәйектеулері, оның өзі ашып айтпағанымен, ондай картаны жасаушыларды «атланттар» деп білетінін айғақтайды. Мұның солай болу мүмкіндігін біз сондай-ақ есімдері әлемге әйгілі Ян Бушмехерс, Герард Меркатор және Оринт Финей секілді ортағасырлық картографтардың бір-бірімен байланыссыз жасаған Арктика картасынан да көреміз. Өйткені бұл карталарда да қазіргі қалың мұз астында жатқан Солтүстік полюс өзендері ағып жатақан құрылық ретінде көрсетілген. Ортасында ішкі теңіз қоршаған биік тау бар. Осы тауды қоршаған ішкі теңізден төрт өзен ағып шығып,

құрылықты төрт бөлікке бөлген. Сол секілді әйгілі географтардың карталарын зерттеген ғалымдардың арктикалық аралдардың бұдан 10-12 мың жыл бұрын Еуразиядағы Таймыр жартыаралы мен Америкадағы Канаданың арктикалық архипелагын бір-бірімен жалғастырып жатқан деген қорытындыға келулері де осы бәріне ортақ бір шындықты айғақтап тұрғандай.

Осы орайда жоғарыда айтылған тұжырымдар мен болжамдардың бәрін бір арнада түйістіріп, зерделей қараған жан бір кезде «Атлантида» деген құрылық-аралдың болғандығына көз жеткізумен бірге, оның жойылып кетуіне себепкер болған сұрапыл зілзаланың тұтас жершарын түгел шайқап, жер бетінде орасан өзгерістер жасағанын да байқар еді. Саис храмында сақталған көне жазбаның Египет абызының ауызымен айтылған: *«... көз көрмеген жер сілкіністері мен топан су уақыты келген кезде бір ғана сұм тәуліктің ішінде сіздердің бүкіл күш-қуаттарыңыз жігі ашылған жердің құшағына енді. Сөйтіп дәл солай Атлантида да тұңғыққа батып, жоқ болды»* деген дерек, сол куәлікке басылған мөр секілді. Осыдан кейін біздің Жарты Шарда жердің жігін ашып, атланттарды жеңген гректердің бүкіл күш-қуатын жалмаған апаттың дәл солай, дәл сол «бір сұм тәуліктің ішінде» Атлантиданы да тұңғыққа батырып жоқ қылып отырғанына күдіктенуге бола ма?!. Демек, дүниежүзілік орасан апатқа дейін бүгінгі «мәңгілік мұз басқан» деп жүрген Солтүстік Арктикада бір кездерде қайнаған өмір болғаны да шындық қой. Сол секілді бүгінгі бізге жұмбақ дүние болып келген гректердің Гипербореясының да, Египт абызының Солонға айтқан Атлантидасының да, Джеймс Черчвардтың Му контнентінің де, парсылардың Эранвезінің де, үнділердің Шведатвипасының да, шумерлердің Дилмунының да - бәрі-бәрінің де дүниежүзілік апат алдында өркениеті өрге басып, дәуірлеген елдер болғаны тарихи шындыққа айналмай ма?!

Иә, олардың бәрі де бір кезде, Египт абызының сөзімен айтсақ, «бір сұм тәуліктің ішінде» дүниежүзілік алапат зілзаладан кейін жойылған, жоқ болған. Бұл мерзім - ғалымдардың ортақ пікірінше, христиан эрасына дейінгі 12 000 жылдардың шамасы.

Рас, қазіргі ғылым мұның бәрін ғылыми тұрғыдан мойындап, нақты айқындығын әлі алға жайған жоқ. Бірақ жекелеген ғалымдардың зерттеулерінде бұлардың бос қиялдан туған жалаң аңыз еместігіне иландырар нақты деректер баршылық. Олардың бәрін бірдей жоққа шығару мүмкін де емес. Мысалы, саналы ғұмырын Му

өркениетінің болғанын және оның қалай жойылып кеткенін анықтауға арнаған британ әскерінің полковнигі Джеймс Черчвард сол Му мемлекетінің кем дегенде елу мың жыл өмір сүргендігін дәлелдеу мақсатында біраз жанама деректерді алға тартады.

Колумбка дейінгі Америка өркениетін зерттеудегі алғашқылардың бірі Огюст Ле Плонжо (1825- 1908) Юкатанның көне қаласы Чечен-Ицедегі Кхан (Хан) патшаның үлкен ұлы, майя елінің бас абызы Каяның (Кайдың) мавзелейінің ортасынан он екі басты жыланның бейнесі мен осы бейненің Кхан әулетіне дейінгі жалпы жиынтығы 18 000 жыл майя халқын билеген он екі әулеттің сиволы екенін айғақтайтын жазуды тапқан. Бұл ретте бізге «Троан Манускриптінің» мәліметі бойынша Кхан әулетінің соңғы патшасының одан 16 000 мың жыл кейін өмір сүргені белгілі. Сонда осы деректерде көрсетілген екі мерзімді (18000+16000) қоссақ, Майя патшалығы Кхан әулетінің билігі құлағанға дейін 34 000 мың жыл өмір сүрген болып шығады. Бұл бізге белгілі деректер бойынша. Мұның сыртында билігі 18000 жылға созылған он екі әулеттің болғанын айғақтайтын жазу Япониядан да табылған. Сондай-ақ билік жүргізген мерзімі 18000 жылға созылған он екі патша әулеті жөнінде көнеүнді храмдарынан табылған тас тақтайшалардағы жазулар мен қолжазбалар да нақты мәлімет береді. Осыларға Джеймс Черчвард айтатын он екі патша әулеті жөніндегі Индия мен Қытай аңыздарын қосыңыз. Тек, бұл арада, бір ескерерлік жай: осылардың ішінде Чечен-Ицеден басқа деректердің ешқайсысында он екі патша әулетінің нақты кімдер екені аталмайтыны. Мұны да есте ұстаған жөн.

Африка елі тарихының атасы деп есептелінетін египттік абыз Манефон өзінің папирустарының бірінде «Атлантида Даналарының билік жүргізуі 13 900 жылға созылды» деген дерек береді¹. Осыны ғалымдардың Атлантиданы мұхит астына кетті деп көрсететін мерзімі 12 000 жылға апарып қоссақ, сонда Атлантиданың да кем дегенде 25 000 жыл өмір сүргені анықталады. Бұл жанама деректер де дүниежүзілік апатқа дейін бір-бірімен сабақтаса жалғасып, сан мыңдаған жылдар бойына қатарласа, тартысып таласа өмір сүрген үлкен өркениеттердің болғанын жоққа шығармайды.

¹ Бұл деректі де Манефонның ежелгі Египет храмдарының бірінде сақталған жазбаның мәліметіне сүйеніп айтып отырғанын аңғаруға болады.

Міне, осы жоғарыда айтылғандардың бәрін бір арнада тоғыстырып, соның нәтижесіне сүйене отырып, пайымдау бағытын негізгі тақырыбымызға қарай бейімдесек, аты аңызға айналған Атлантиданы ендігі жерде «болған ба, болмаған ба» деп, оған күдіктене қаруадың еш қисыны жоқ сияқты. Атлантида болған! Африка абызы айтқан бұрын-соңды болып көрмеген сұрапыл зілзаланың салдарынан із-түзсіз жоғалған! Сондықтан алдағы уақытта палеографтар, геологтар, тарихшылар, лингвистер, генетиктер және басқа да осыған қатысы бар ғылым салаларының білікті түрлі мамандары күш біріктіріп, жоғалған өркениеттің шынайы тарихын жан-жақты зерттеуге кіріскені жөн бе дейміз. Ғылыми орта осылай күш біріктірсе, қазіргі жетілген ғылымның өткеннің тұңғығында жатқан талай құпияның сырын ашып, жалғанның жарығына шығарып, ортақ тарихымыздың шынайы жазылуына жол ашылар еді. Кейінгі кездің бір жаңалығы - Испания жағалауынан суға батқан қаланың орынының табылуы да үміт отын тұтата түседі. Өйткені ғалымдар оны Атлантиданың астанасы Атлас қаласы болуы мүмкін деген жорамал айтуда. Сондай-ақ Куба жағалауынан атақты Бермуд ұштағанына жақын тұстан тағы бір суға батқан үлкен қала құрылысының орыны анықталған. Бұрын ғалымдар жер бетіндегі алып пирамидаларды атланттар салды дегенді айтатын. Міне, осы Куба жағалауынан табылған қала құрылысының ішінде ерекше үлкен төрт пирамида бар көрінеді. Олардың біреуі, тіпті, шыныдан жасалынған дейді. Оның көлемінің үлкендігі Египеттегі атақты Хеопс пирамидасынан да асып түсетінге ұқсайды. Ал мұның бәрі зерттеушілер үшін ортақ тарихымыздың ақтаңдақтарын толтыруға мүмкіндік берер жаңалықты жана деректердің қоймасы тәріздес. Тек сол қойманы ашар кілт тезірек табылғай делік.

Сонымен, ерте замандарда Атлантиданың болғанын және оның дүниежүзілік орасан зор зілзаланың салдарынан мұхит суының астына кеткенін тарихи шындық ретінде қабылдау мүмкіндігіне ие болғандаймыз. Енді бізге қалатыны өз заманында сондай гүлденген өркениетке қол жеткізіп, «таңданарлық патшалар одағын» құрып, Еуропа мен Азияны жаулап алуға күш біріктіріп, шабуыл жасап жүрген «атланттар» деп жүргеніміз кімдер? Олар қазіргі жер басып жүрген бүгінгі адамзат баласынан тегі бөлек ерекше жандар ма, жоқ, әлде осылардың бірімен нәсілдес, бауырлас жұрт па? Бауырлас болса, олар кімдер? Сондай-ақ олардың «түріктектес» деп аталатын халықтарға қатысы бар ма? Бар болса, оны қазіргі таңда өзі түгілі ізі

де қалмаған атланттардан қандай айғақ тауып, дәлелдеуге болады? Енді осы сауалдарға жауап іздеп көрелік.

Бұл ретте, ең алдымен, шешілер мәселе - алапат апаттан жер бетінде атланттардан ұрпақ жалғастырар тұқым қалды ма, жоқ, әлде олардың бәрі мұхит суының астына кеткен арал-континентпен бірге түгі қалмай түгел құрдымға кетті ме деген сұраққа жауап іздеген жөн. Бірақ оған «қалды», «қалмады» деп бір сөзбен жауап беру мүмкін емес. Өйткені олай деп нақтылауға мүмкіндік берер ешқандай нақты дерек жоқ. Сондықтан қалайық, қаламайық, бәрібір естен өшкен ескі замандардан мәлімет берер мифтер мен аңыздардың дерегіне, осыларға қатысты жекелеген ғалымдардың болжамдарына сүйенуге мәжбүрміз.

Мәселеге осы тұрғыдан келгенде, алдымен, тілге тиек етіп, жүгінеріміз, жоғарыда сөз болған, атланттар жөнінде кейінгілерге жеткен алғашқы деректі беруші Египеттегі Саис храмының бас абызы Сонхестің гректің атақты даналарының бірі Солонға айтқандары болмақ. Онда ол: *«Атлантида» деп аталатын осы аралда басқа аралдарға және құрылықтың жарытысына билігі тараған таңданарлық ұлы патшалардың одағы пайда болды. Сөйтіп олар бұғаздың бергі жағында Ливиядан Египетке дейін, Еуропадан Тиррениязға дейін иеленді. Бұл топтасқан күш-қуат бір соққымен сіздердің және біздердің елдерімізді құлдыққа айналдырмақ болды»*. - деген дерек берген. Бұл деректен атланттардың өз заманында тек Атлантида аралында ғана емес, сонымен бірге іргелес «құрылықтың жартысына» билік етіп, сонда олардың белгілі бір бөлегінің өмір сүргенін де көреміз. Олай болса, Атлантида түгелдей құрдымға кеткенімен, басқа құрылықта өмір сүріп жатқан атланттардың бұл қырғыннан аман қалуы әбден мүмкін ғой. Оны теріске шығарар басқа дерек те жоқ. Сол себепті Сонхес абыздың айтқандары атланттардың түгел жойылып кетпегенін, олардан белгілі дәрежеде ұрпақ жалғастырар тұқым қалғанын куәлендірер бірден-бір дереккөзі болмақ.

Осы арада айтылар ойда екіұштылық болмас үшін басын аша кетер бір мәселе бар. Ол - жоғарыда талдауға талшық еткен Египт абызының сөзіндегі «құрылықтың жартысына билігі тараған» деген дерегіне қатысты. Абыз өз сөзінде атланттар жартысына билік жүргізген құрылықтың қай құрылық екенін ашып айтпаған. Тек «басқа аралдармен бірге құрылықтың жартысына билігі тараған» дейді. Осыдан келіп зерттеушілер арасында әркім өзінше түсіндірген кереғар пікірлер туындаған. Мысалы, соңғы зерттеулердің бірі,

«Атланттар туралы аңыз бен ақиқат» атты еңбектің авторы Б. Бейсенбай бұл құрылықты «Америка құрылығы» деп түсіндіреді. Сол себепті ол осы орайдағы өз ойын: **«Демек, Америка құрылығының жартысы атланттарға қараған»**, - деп түйіндейді (Бейсенбай Б. *«Атланттар туралы аңыз бен ақиқат»*. Ас. «Фолиант» баспасы. 2014. 55-56 – бб). Бірақ, біздің пайымдауымызша, автор бұл ретте атланттарды түпкі тегі түріктестес халықтардан екені ДНК зерттеулері арқылы нақты анықталған майялардың арғы аталары деп қабылдаған өз түйсігінің ықпалымен кетіп, негізгі айғақ Египт абызының атланттар жартысына билік жүргізген құрылықтың қай құрылық екенін Солонға ашып айтқан келесі сөзіне мән бермеген секілді. Онда абыз: **«Сөйтіп олар бұғаздың бергі жағында Ливиядан Египетке дейін, Еуропадан Тирренияға дейін иеленді»**, - деп, атланттар билік жүргізген құрылықтың Америка еместігін ап-анық көрсеткен ғой. Бірақ бұл айтылғандар абыздың «құрылықтың жартысы» деп отырғаны, біз айтқандай, Америка болмаған күннің өзінде, онда атланттар болмады дегенді білдірмейді. Өйткені Атлантида апатқа ұшыраған кезде оның Америка құрылығы жақ жағалауларындағыларының бассауғалып сонда бару мүмкіндігін ешкім де жоққа шығара алмаса керек. Бұлай ойлауға негіз де бар және ол жалғыз да емес. Оның біріншісі – КСРО Ғылым Академиясы шығарған «Әлем тарихының» (*«Всемирная история»*) I-ші томындағы Американың ежелгі тұрғындары жөніндегі антропологиялық зерттеулерге негізделген: «Установлено, что американские индейцы по своему физическому облику ближе всего стоят к монголоидам. Их сближают прямые и жесткие волосы, слабый волосяной покров, относительно выдающиеся скулы» [1, 83], - деген дерегі. Мұндағы совет ғалымдарының тегін «монголоид» деп танып отырған үндістері түріктестес майя халықтарының кечуя, сиу секілді тайпаларының арғы аталары екенін және олардың түрік тілінің қыпшақ диалектінде сөйлегенін кейінгі зерттеушілердің (Отто Рериг, Ю. Кнорозов, А. Кармуллин, О. Сүлейменов, А.Ахметов және т.б.) лингвистикалық нақты деректер арқылы дәлелдеп бергені қазір жұрттың бәріне белгілі.

Екіншісі - Му мемлекетінің тарихын зерттеушілер атап көрсеткеніндей, дүниежүзілік сұрапыл зілзаладың болатынынан алдын ала хабарланып, дер кезінде дайындық жасағандардың қашып құтылып, Америкаға да, Азияға да барғандығы. Мысалы, Му тарихын арнайы зерттеген Джеймс Черчвард бұл ретте: «Му елінің

патшайымының қабірін зерттеп, сонда табылған жазуды оқыған археолог Ле Плонжоның: **«первосвященник Страны Му пророчествовал ее гибль, и некоторые, прислушавшись к предсказанию, покинул эти земли, отправились в колони и так спаслись»** деген дерегін келтіреді. Атлантидалықтардың да бір бөлігінің осы мулықтар секілді алдын ала хабарланып, апаттан аман қалуы және олардың Америка құрылығы жақ беттегілерінің сонда баруы әбден мүмкін екендігін біз де жоққа шығара алмасaq керек.

Мұның бәрі әңгіменің өрбу жүйесіне қарай айтылып жатқан қисындық тұжырымдар. Сондықтан бұларды нақты тарихи дерек ретінде қабылдау қиын. Бірақ, солай дей тұрғанмен, бұлардың атланттарға қатысты басқа жанама деректерді жандандыруға, аңыз айғақтарын анықтауға септігі тиетінін де ескермеске болмайды. Жалпы ғылым ақиқатын ашып, алға жаймаған кезкелген мәселенің шындығына жету үшін ізденушінің ізденіс барысында соған қатысы бар мәліметтің қай-қайсысында назардан қағыс қалдырмай, таным таразысына тартып, құндылық салмағын өзінше анықтауға ұмтылуы табиғи заңдылық. Атланттардың түріктетес халықтарға қатысы бар-жоғын анықтау барысында біз де осы заңдылықты сақтауға мәжбүрміз. Көпшіліктің көзін жеткізер талассыз нақты тарихи дерегіміз болмағандықтан, көне заманнан жеткен миф деректерінен, халық жадында сақталған аңыздардың берер мәліметтерінен шындық дәнін іздеп табу парыз. Бұл ретте, алдымен жүгінеріміз, хатталып қағазға түскен миф деректері екені де мәлім. Соның ішінде, әрине, жалпы жұртқа кеңінен белгілі грек мифологиясының деректеріне назар аударылатыны да шындық.

Ежелгі грек мифологиясының деректері бойынша ғаламдық хаостан Аспан мен Жер жік ашып, бөлініп шыққанан кейін аспанның құдайы Уран мен жер құдайы Геяның жұптасуы нәтижесінде Океан, Кой, Крий, Гиперион, Иапет, Кронос атты алты ұл және Тефида, Феба, Мнемосина, Тейя, Фемида, Рея атты алты қыз титандар өмірге келеді. Мұның сыртында жер-ана Гея аспан-ата Ураннан үш киклоппен үш жүзқолдыны жарық дүниеге әкеледі. Бірақ соңғы алтауы көруге ұсқынсыз, құбыжық кейпінде болғандықтан, Уран олардың бәрін сырт көзге түспеуі үшін жер астына қамап тастайды. Ал қалған балалары өсіп, ер жетіп, бір-бірімен некелесіп, құдайлардың үшінші ұрпағына өмір сыйлайды.

Ұсқынсыз балаларын жер астына қамап, жанын қинағанына төзе алмаған жер-ана Гея кенже баласы Кроносты үгіттеп, әкесі

Уранды өлтіруге көндіреді. Содан Кронос шешесінің көмегімен әкесін өлтіріп, титандар арасында өзі бас құдай болады.

Кронос ата-анасының кенжесі - қарындасы Реяға үйленген болатын. Ол өзінің әкесіне жасағанын қайталып көзімді жояды ма деген қауіппен осы Реядан туған балаларының біреуінің де өсуіне мүмкіндік бермей, туысымен жұтып қоя береді. Осыдан зәрезат болған Рея кенжесі Зевсті туар кезде жасырынып Крит аралына барып, Дикта тауының бір үңгірінде босанады да, оны бағуды куреттер мен корибанттарға тапсырады. Өзі күйеуін алдап, жаңа туған сәбиім деп, жаялыққа тас орап, оны Кроносқа жұтуға береді. Сөйтіп Зевс аман қалады.

Зевс өскеннен кейін әйелі Фетиданың жасаған дәрісін әкесіне ішкізу арқылы оны құстырып, Кроностың асқазанында қамауда тұтқында жүрген бауырларын түгел бостандыққа шығарады. Сөйтіп солардың көмегімен әкесі Кроностың тағын тартып алып, құдайлардың үшінші ұрпағын билік басына әкелуге кіріседі. Офрий тауын мекендеген титандар мен Олимп тауын мекендеген Зевстің бауырларының арасында қырғын соғыс басталады. Жер-ана Геяның ақылымен баяғы аспан-ата Уранның жер қойнына қамап қойған үш киклоп пен үш жүзқолдыларды босату арқылы табиғаттың дүлей күштеріне ие болған Зевс солардың көмегімен «Титаномахия» деп аталып, он жылға созылған осы соғыста жеңіске жетеді. Қарсы күрескен титандардың бәрін Тартарға (*өлілер мекеніне*) жіберіп, оларды жүзқолдыларға күзеттіріп қояды. Осыдан бастап Зевс құдайлар мен адамдардың әкесі – ең жоғарғы құдай деп танылып, Олимп құдайларының дара басшысына айналады.

Міне, ежелгі грек мифологиясындағы құдайлар дәуірінің алғашқы үш ұрпағының шежіресі тарқата айтпай, түйіп айтсақ, осылайша баяндалады. Осындағы құдай балаларының ішінен тек кенже ұлдың ғана билік басына келуі - түрік халықтары арасында ежелден қалыптасқан бұлжымас заң іспеттес «кенже бала – қарашаңырақ иесі» деген дәстүрдің бастау негізі секілді көрінеді. Ой тиянағы үшін салыстырып көріңіз. Мысалы, ежелгі скиф аңызында түріктердің түп атасы деп есептелінетін Тарғытай деген кісінің Липоксай, Арпақсай, Қолақсай деген үш баласы болады. Соның кенжесі Қолақсай бүкіл скиф елінің патшасы болады. Сол секілді ежелгі грек аңызында Гераклдың оныншы ерлігі - Геринның сиырларын әкелуге барған сапарында скиф даласында басы адам, денесі жылан қызға кездесіп, содан Агафрис, Гелон, Скиф атты үш

бала көреді. Мұның да кенжесі Скиф патша болған. Бүкіл түрік халықтары соның ұрпақтары делінеді. Бұған халық ертегілеріндегі «қара шаңырақ иесі» кенже балалардың бай болып, патша болып барша мұратына жетіп жататын толып жатқан оқиғаларын қосыңыз! Осылардың бәрі жәй бір кездейсоқ ұқсастықтар емес, нақты бір белгілі заңдылықтың, сонау есте жоқ ескі заманда басталып, содан үзілмей сабақтаса жалғасып, бүгінге жеткен түркілік дәстүрдің ортақтастығын көрсетіп тұрғандай.

Мұның сыртында түрік халықтарының ататек таратқан байырғы көне шежірелерінде «Түріктің түп атасы» деп танылған Иапет (Яфет, Яфес) есімді адамның грек мифологиясында «Атланттың әкесі» ретінде көрсетілетіні де, Атланттың анасының есімінің «Азия» аталуы да, сондай-ақ кейінгі зерттеушілер түріктер екенін жан-жақты дәлелдеп берген гиперборейлермен Атланттың тығыз байланыста болуы да оның және солай екеніне одан әрі сендіре түсетіндей. Оқырманға түсінікті болуы үшін енді осы айтылғандарды ой таразысына тартып, мүмкіндігімізге қарай пайымдап көрелік.

Ежелгі грек мифологиясы бойынша: Иапет - жер-ана Гея мен аспан-әке Уранның алты ұлының бірі. Гея мен Уранның өзге балалары ретімен өздерінің бірге туған қарындастарына үйленіп жатқанда, ол океанид Азия (Асия) есімді қызға үйленеді. Одан Атлант, Менетий, Прометей, Эпиметей атты төрт ұл көреді. Титаномахия соғысында Зевске қарсы күрескен Иапет екінші баласы Менетиймен бірге сонда қаза табады, яғни Зевс оларды Тартарға жібереді [2, 226]. Түрік шежіресі бойынша: Иапет - Нұх пайғамбардың үш баласының бірі. Дүниежүзілік Топан Су тасқынынан аман қалғаннан кейін Иапет әкесінің әмірімен Еділ мен Жайық өздерінің жағалауларына барып, сонда ұрпақ жайып, екі жүз елу жыл өмір сүріп, бұл жарық дүниемен қоштасады. Артында Түрік, Хазар, Сақлаб, Рус, Миң, Чин, Кеймари, Тарих есімді сегіз бала қалады¹. Түрік осы балаларға патша болады [3, 16].

Аңыздық шежіре бастаулары осылай таратылады. Бұдан осы грек-түрік аңыздарындағы Иапеттерді бір тұлғаға біріктіріп, оны түріктердің түп атасы дегізгерлік екеуінің тек аттастықтарынан басқа

¹ XIX ғасырдың авторы Муса Сайрами өзінің «Тарихи Хамиди» атты еңбегінде «Иапеттің Чин, Сақлап, Гумади, Түрк, Халаж, Хариз, Рус, Садсан, Харба, Рух, Мұңшаш атты он бір перзенті болды» деген дерек береді (*Муса Сайрами. «Тарихи Хамиди». Алматы. 2014. 31-б.*).

ешқандай тиянақ табу қиын. Екеуінің әке-шешелерінің де, балаларының да есімдері бір-біріне үйлеспейді, әр түрлі. Бірақ бұл олардың бастан кешкен оқиғаларының болмысына бойламаған, сырт қараған жанға ғана солай. Ал олай болмай, аңыз оқиғаларының әр дерегіне мән беріп, байыптай қарасақ, екі Иапеттің бір адам болу мүмкіндігі көбейіп, айырмашылықтың тек ауызша тарихтың алысты жақындатып, немесе жақынды алыстатып жіберетін жаңсақтықтарының салдарынан болып тұрғанын аңғару онша қиындық туғызбайды. Қараңыз: екі аңыздың да оқиғалары Дүниежүзілік Топан Суға қатысты өрбиді. Айырмашылығы: Иапет – грек аңызында адамзат баласының тұқымын құтқарып қалушының **атасы** (*Уран, одан Иапет, одан Прометей, одан кеме жасап адамзат баласын Топаннан құтқарған Девкалион*); ал түрік аңызында: **баласы** (*адамзат баласын Топан судан құтқарған Нұх, одан Иапет*). Грек аңызы бойынша: Зевс Иапеттің балаларын жазалағанда Атлантты ежелгі түріктетес халықтардың мекені – гиперборейлер жерінде аспан күмбезін көтерткізіп қойса, Прометейді Кавказ тауының скифтер иелігіндегі шыңға бұғаулап тастайды. Мұндағы «скиф» деп аталған халықтың ежелгі түріктер екені қазір тарихтан хабары барлардың бәріне мәлім. Ал түрік аңызы бойынша: Иапет топан судан кейін қазіргі зерттеушілердің анықтауынша тарихта «алғашқы түрік мемлекетінің шаңырағы көтерілген жер» деп танылған Еділ мен Жайық өзендерінің бойына барып қоныс тебеді. Сол арада өсіп-өніп, тұқымы іргелі халыққа айналады. Бұларға керісінше, Иапеттің балаларынан басқа мифтік құдайлар мен пайғамбарлардың бір де біреуінің ұрпағы ежелгі түрік жерінде болмаған. Ондай деректі не гректің, не түріктің мифтік аңыздарынан кездестіре алмайсыз.

Міне, осылардың бәрі бірін-бірі толықтыра келіп, бір кездерде айтарлықтай өркениетке қол жеткізіп, дәуірлеп тұрған шағында дүниежүзілік орасан апатты зілзаланың салдарынан із-түзсіз жоғалып кеткен аңыз ел - Атлантида тұрғындарының кімдер екенін нақты айқындап бермегенімен, олардың да түріктетес халықтардың арғы ата-бабаларымен қандай да бір қатынаста болған деген ойдың орнығуына ықпал етері хақ. Ал бұл өз тарапынан санада қалыптасып қалған көне қағидалардың шеңберінен шығып, жаңа ізденістерге өріс ашпақ.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. *Всемирная история*. Т. I. М. 1956.
2. *Мифологический словарь*. «Советская энциклопедия». М. 1991.
3. Абуль-Гази Багадур-хан. *Родословное древо торков*. М.-Т.-Б. 1996.